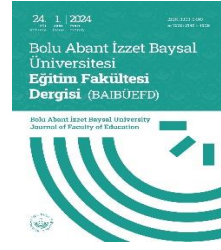

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BAİBÜEFD)

Bolu Abant İzzet Baysal University
Journal of Faculty of Education

2024, 24(1), 563–584. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2024..-1170551>

Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği, Psikolojik Belirtiler ve Psikolojik Kırılganlık Üzerine Bir Araştırma

A Study on Retrospective Family Unpredictability, Psychological Symptoms and Psychological
Vulnerability

Selcan YILDIZ¹, Müge YUKAY YÜKSEL²

Geliş Tarihi (Received): 03.09.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 13.03.2024

Yayın Tarihi (Published): 15.03.2024

Öz: Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinde geçmişe dönük aile öngörülemezliği yaşantılarının depresyon, anksiyete ve stresle ilişkisinde psikolojik kırılganlığın aracı rolünün incelenmesidir. Araştırma korelasyonel olarak desenlenmiştir. Araştırmanın evrenini İstanbul'da üç devlet üniversitesinde 2021-2022 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde lisans seviyesinde aktif olarak öğrenimlerine devam eden üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi, kolay ulaşılabilir örnekleme ile belirlenen 247'ü (%69,58) kadın, 108'u (%30,42) erkek, 355 öğrenciden oluşmaktadır. Bilgilendirilmiş onam formuyla birlikte araştırmada; kişisel bilgi formu, Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği, Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeği Kısa Formu (DASS-21) ve Psikolojik Kırılganlık Ölçeği kullanılarak veriler toplanmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeklerin geçerlik ve güvenirlik kanıtları sunulmuş, ölçeklerden elde edilen faktör puanları ile aracılık analizleri yapılmıştır. Çalışmanın asıl amacını oluşturan geçmişe dönük aile öngörülemezliği yaşantıları ile depresyon, anksiyete ve stresle ilişkisinde psikolojik kırılganlığın aracı rolü incelendiğinde, değişkenlerin tümünün birbirleri üzerinde anlamlı şekilde etkili olduğu ve psikolojik kırılganlığın kısmi aracı rolünün olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma tartışma ve ilgili alana önerilerle sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile öngörülemezliği, Psikolojik Kırılganlık, Depresyon, Anksiyete, Stres

&

Abstract: The aim of this study is to examine the mediating role of psychological vulnerability in the relationship between retrospective family unpredictability experiences with depression, anxiety and stress in university students. The research was designed as correlational. The universe of the research consists of university students who are actively continuing their education at the undergraduate level in the spring semester of the 2021-2022 academic year at three state universities in Istanbul. The sample of the study consists of 355 students, 247 (69.58%) female, 108 (30.42%) male, determined by convenience sampling. In the research together with the informed consent form; Data were collected using the personal information form, the Retrospective Family Unpredictability Scale, the Depression-Anxiety-Stress Short Form (DASS-21) and the Psychological Vulnerability Scale. Validity and reliability proofs of the scales used in the study were presented, and mediation analyzes were made with the factor scores obtained from the scales. When the mediating role of psychological fragility in the relationship between retrospective family unpredictability experiences and depression, anxiety and stress, which constitutes the main purpose of the study, was examined, it was concluded that all of the variables had a significant effect on each other and that psychological vulnerability had a partial mediator role. The study was concluded with discussion and recommendations to the related field.

Keywords: Family unpredictability, Psychological Vulnerability, Depression, Anxiety, Stress

Atf/Cite as: Yıldız, S., ve Yukay-Yüksel, M. (2024). Geçmişe dönük aile öngörülemezliği, psikolojik belirtiler ve psikolojik kırılganlık üzerine bir araştırma. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 563-584. doi.org/10.17240/aibuefd.2024..-1170551

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijaws>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University– Bolu

¹ Sorumlu Yazar: Uzman Psikolojik Danışman. Selcan YILDIZ, Marmara Üniversitesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, pd.selcanyildiz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3928-2178

² Prof. Dr. Müge YUKAY YÜKSEL, Marmara Üniversitesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, müge.yuksel@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7425-2716

1. GİRİŞ

Gelişimsel perspektiften insanlığın yaşama yeni başlayan her bireyi, yaşama geldiği andan itibaren hayatta kalabilmek adına yıllarca bir öteki insan, bakım verenle temas halindedir. Kurulan bu ilk temas ve bağlanma örüntüsü bireyin yaşam boyu kurduğu ilişkilerde etkileyici yapıdadır. Bebek, bu bağlanma ilişkisinde dış dünyayı tanımak için bakım vereni bir ayna olarak kullanır. Bu ilişkiyle yeni doğan, kişilik yapılanmasında ve psikolojik alt yapısında belirleyici unsurlar olan zihinsel temsiller, içsel modeller oluşturmaktadır (Bowlby, 2012). Yaşam boyu kurulan ilişkilerde bireylerin sahip oldukları öznel içsel modeller, modellere bağlı kurulan şemalar bir kez kurulduktan sonra değişime direnç gösterir hale gelmektedir (Main, Kaplan ve Cassidy, 1985). İçsel modellerin oluşumunda; çevresel değişkenler ve algısal süreçler birlikte etkili olmaktadır. İçsel modeller; tekrarlı, tutarlı ve belirli geri dönütler olarak ele alınan öngörülebilirlikten etkilenmektedir (Chisholm, 1996; Hill, Ross ve Low, 1997). Ailede öngörülebilirlik çalışmalarında Ross ve Hill (2000) aile öngörülemezliğini; aile sistemi içerisinde gözlenen her türlü tutarsız olma hali, bakım verenlerin düzensiz verdikleri bakım ve sorumluluk almada eksiklik olarak tanımlar. Aile öngörülemezliği aile işlevselliğini bozabilen her türlü mekanizmaya bağlı olarak gözlenen istikrarsızlıklardır. Deneyimlenen aile öngörülemezliği; tutarsız ve dengesiz yaşantılarla kendi içerisinde bireyleri derinden etkileyen yoğun, kafa karıştırıcı değişiklikleri içermektedir (Constantine, 1986). Aile bireylerinin tutum ve davranışları; yeni doğanın çevre ile ilişkilerini düzenlemektedir. Bakım verenlerin davranışlarındaki tutarlılık, öngörülebilirlik sağlanmadıkça çocuk çevre üzerinde bir etkisinin olmadığı inancını geliştirmektedir (Katkovsky, Crandall ve Good, 1967). Aile sisteminde görülen bu öngörülemezlik inançlarının yetişkin yaşamda da içsel modellerle genellenmesi, yaşanan evrenin öngörülemez oluşuna bağlı inanç ve tehlike algısı ruh sağlığını etkiler, bireyde psikolojik belirtilerin gelişmesine sebep olabilir (Fiske ve Taylor, 1991; Carlton ve ark., 2006).

Modern yaşam bireylere gittikçe artan bir varoluş alanı açmaktadır. Kendini gerçekleştirmeye olanak tanıyan bu varoluş alanı içerisinde bir yandan ruh sağlığı problemleri de yaygınlaşmaya devam etmektedir. İnsanlar da bu süreçte psikolojik durumlarına ilişkin daha fazla farkındalığa sahip olmuşlardır. Bu nedenle çağımızda en sık görülen ve telaffuz edilen psikolojik belirtilerin depresyon, anksiyete ve stres olduğu söylenebilir (Üstün ve ark., 2004). Depresyon; keyif almada belirgin eksiliş, suçluluk ve yoğun pişmanlık düşünceleri, süregelen ölüm fikri, çökkün duygudurum, isteğe bağlı olmaksızın vücut ağırlığında değişimler, belirgin bitkinlik ve yavaşlık ile karakterize olmaktadır (Bohnert, Martin ve Garber 2007; Türkçapar, 2018; Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Çok katmanlı yapısıyla kaygı da insana dair çalışmalarda her döneme konu olmaktadır. Anksiyete; bireyin bütünlüğüne bir tehdit içeren veya tehdit olarak algılanan yaşantılara karşı bireyin bütünlüğünü korumak için göstermekte olduğu tepkiler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Özerkan, 2003). Kaygı, organizmanın yaşamsal fonksiyonlarının devamı için önemi bir roldedir. Aynı zamanda yaşam işlevselliğini bozmadığı durumlarda bireyin uyumuna katkı sağlar niteliktedir. Bununla birlikte gerçeklikle uyuşmayan sürekli tehlike algısına bağlı olarak deneyimlenen, kaynağı kültürel etmenler, güncel çevresel koşullar veya erken dönem olumsuz çocukluk deneyimleri olabilen kaygı bireyde psikopatolojik belirtiler doğurmaktadır (Shelton, 2004; Geçtan, 2012). İnsanoğlunun başlangıcından itibaren farklı tanımlamalarla var olan stres ise; organizmanın içsel veya dışsal uyaranlar sebebiyle tesis edilen dengesinin değişme ihtimaline karşı denge durumunu korumak adına verdikleri tepkilerin tümünü ifade etmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2016; Cüceloğlu, 2012; Selye, 1970). Benzer yaşamsal olayların her kişide stresör olmaması veya aynı şiddette deneyimlenmemesi bireylerin uyaranları algılamada öznel farklılıkları ile açıklanmaktadır. Mevcut çevresel stresörlerin bireyin uyumunu ve iyi oluşunu sekteye uğratıp uğratmamasında öteki ile temasa dair oluşturulmuş ilişki algısı; bu bağlamda öteki ile ilk teması içeren erken dönem çocukluk yaşantıları stresi algılama, taşıma ve strese ilişkilendirme alanında önemli konumdadır (Lazarus ve Folkman, 1984). Bireylerde gözlenen psikolojik belirtiler ve dış dünyanın öngörülemezliğine bağlı oluşan içsel temsiller bireyi psikolojik kırılabilirliğe sürükleyebilmektedir.

Zorlu yaşam olayları karşısında bireyin ruhsal rahatsızlık geliştirip geliştirmemesine dair sahip olduğu zemin olarak adlandırılan kırılabilirlik; fiziksel, sosyal, psikolojik boyutları kapsayan zedelenebilirlik,

yaralanmaya müsaitlik olarak tanımlanmaktadır (Beck ve ark., 1987; Lee ve Scanlon, 2007). Psikolojik kırılgnlık; kişilerarası ilişkilerde yeterli, olması gereken ve başarılı ideale ulaşamama kaygısıyla sosyal onaya, başarısızlığa, reddedilmeye, eksikliğe bağlı olarak incinebilmeye dair var olan duyarlılık kapasitesidir (Crocker ve Park, 2003; Brown ve ark., 2016). Dışsal kaynaklar tarafından onaylanmak üzerine içsel bir sistem oluşturan kırılgnlık, iyi oluşu bozucu şekilde hassasiyet yaratmaktadır (Boyce, Parker, Barnett, Cooney ve Smith, 1991). Psikolojik kırılgnlık yaşam akışı içerisinde meydana gelen yaşantılara karşı bireyin psikolojik belirtiler göstermesine yönelik eğilimi içerir (Ingram ve Price, 2010). Erken dönem çocukluk deneyimleriyle yakından ilişkili olarak yetersizlik vurgusunu, işlevsiz öğrenmeleri ve dış gerçeklikle uyumsuz tehlike algısını içermektedir (Lazarus ve Folkman, 1984; Ingram ve Luxton, 2005). Bireylerin yaşamları boyunca deneyimledikleri zorlu yaşam koşulları psikolojik kırılgnlıklarıyla iç içe, paralel seyreden bir konumdadır. Toplumsal düzlemde çeşitli dezavantajlı grupların içerisinde olmak, insan kaynaklı veya doğal travmatik deneyimler yaşamış olmak, olumsuz çocukluk çağı yaşantıları ve kendi bağlamına özgül farklılıklara, bu farklılıklara bağlı dezavantajlara sahip bir çevrede yetişmek kırılgnlığa eğilimi artırır (Mechanic ve Tanner, 2007; Hong ve Cheung, 2015). Bağlanma örüntüleri ile ilk sosyal çevre olan aile dinamiklerinin psikolojik bağlamda kırılgnlığa yakınlık oluşturduğu görülmektedir (Enns, Cox ve Clara, 2005). Çocukluk çağı ruhsal travmaları, travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, stres, kaygı başta olmak üzere çeşitli ve kompleks psikolojik belirtileri deneyimleme alanında psikolojik kırılgnlık önemli bir yapı taşı konumundadır (Ingram ve Price, 2010; Yıldız, 2020; Ekşi, Bikeç ve Ümmet, 2017). Alanyazın incelendiğinde aile öngörülemezliği, psikolojik kırılgnlık, depresyon, anksiyete ve stresin en çok genç yetişkin gruplarda ve çeşitli kavramlarla birlikte incelendiği görülmektedir. Ailede deneyimlenen kaotik ortamın bireylerin yetişkinliklerinde işlevselliklerini bozucu bir konumda durduğu (Kolak, Van Wade ve Ross, 2018); iyi oluşun zedelenmesi ve bireylerin psikolojik belirtiler göstermesiyle ilişkili olduğu bulguların mevcut olduğu görülmüştür (Kalkan, 2021; Asbury, Wachs ve Plomin, 2005; Petrill, Pike, Price ve Plomin, 2004; Ross ve Hill, 2000; Glynn ark., 2019). Aile öngörülemezliğinin stres (Craddock, 2001; Patterson, Reid ve Dishion, 1992); depresyon (Yıldırım, 2016); depresyon ve kaygı (Ross ve Wynne, 2010; Scalf-McIver ve Thompson, 1989; Ross, Hood ve Short, 2016) ile ele alındığı çalışmalarda yüksek öngörülemezliğin yüksek depresyon, anksiyete ve stres puanlarına yol açtığı görülmüştür. Psikolojik kırılgnlık ve bireylerin iyi oluşlarının incelendiği alanyazında; kırılgnlık çeşitli psikolojik belirtiler (Kashdan, Barrios, Forsyth ve Steger, 2006; McCrory, Gerin ve Viding, 2017); depresyon ve kaygı (Conner ve ark., 2001; Antypa ve Van der Does, 2010; Bassani, Antypa ve Serretti, 2013; Yeşilkanat, 2018); stres (Thoits, 1982; Widows, Jacobsen ve Fields, 2000; Sherman, Bunyan, Creswell ve Jaremka, 2009) ile kırılgnlık ilişkilendirilmiştir.

Literatürde tüm değişkenlerin bir arada ele alındığı bir çalışma görülmemiştir. Çocukluk çağı travmalarının deneyimlenmesinde bir faktör olarak aile öngörülemezliği yetişkin yaşamda kişilik yapılanmasında, ilişkisel sorunlar ve psikolojik belirtiler görülmesinde de etkili olabilmektedir. Bireylerin psikolojik iyi oluşlarının tesisi için, iyi oluşu engelleyici ve zorlaştırıcı, travmatik deneyimlere zemin hazırlayıcı bir ilk temas zemini olarak ailede öngörülemezlik kavramının psikolojik kırılgnlık ve belirtilerle incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Danışmanlık sürecinde psikolojik belirtilerin tedavisini içeren müdahalelerden ziyade, kırılgnlık ve öngörülemezliğin önlenmesi ve sağaltılmasının benlik bütünlüğünü, dayanıklılığı ve mücadele edebilme kapasitesini daha işlevsel kullanabilmeye imkan tanıyacağı düşünülmektedir.

1.1. Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı psikolojik kırılgnlık, depresyon, anksiyete ve stres değişkenleriyle aile öngörülemezliği arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Araştırma kapsamında cevap aranan sorular:

1. Geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanları ile depresyon puanları arasındaki ilişkide psikolojik kırılabilirlik ölçek puanlarının aracı rolü var mıdır?
2. Geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanları ile anksiyete puanları arasındaki ilişkide psikolojik kırılabilirlik ölçek puanlarının aracı rolü var mıdır?
3. Geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanları ile stres puanları arasındaki ilişkide psikolojik kırılabilirlik ölçek puanlarının aracı rolü var mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın modeli

Bu çalışmada, geçmişe dönük aile öngörülemezliği, psikolojik belirtiler ve psikolojik kırılabilirliğin arasındaki ilişkiler inceleneceği için korelasyonel bir çalışmadır. Korelasyonel çalışma, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi, ilişkinin dereceleri ve yönünü tespit etmek için kullanılan bir çalışma türüdür (Creswell, 2017). Bu çalışma kapsamında aile öngörülemezliği ile depresyon, anksiyete ve stres arasındaki ilişkide psikolojik kırılabilirlik değişkeninin aracı rolü belirlenecektir.

2.2. Çalışma grubu

Bu çalışmanın evrenini İstanbul ilinde üç devlet üniversitesinde 2022-2023 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde lisans düzeyinde aktif olarak eğitimlerine devam eden üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleme belirlenirken, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmaya ait örneklemin büyüklüğü tespit edilirken farklı bölümlerden oluşan heterojen yapıdaki evren için %95 güven aralığı, \pm %5 örnekleme hatası baz alınmıştır ve çalışma için gerekli örneklem büyüklüğü $n = 330$ olarak hesaplanmıştır (Gürbüz ve Şahin, 2016). Çalışmada muhtemel veri kayıplarının yaşanabileceği durumu dikkate alınarak toplam 395 kişiden veri toplanmıştır. Veri toplama araçlarında kabul dışı form dolduran 40 kişinin cevapları değerlendirme dışı bırakılarak 247'ü (%69,58) kadın, 108'ü (%30,42) erkek olarak, yaşları 18 ile 35 arasında değişen toplam 355 kişi ile çalışma yürütülmüştür.

2.3. Veri toplama araçları ve süreci

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Bilgilendirilmiş onam formuyla birlikte araştırmanın örneklemini oluşturan üniversite öğrencilerinden yaş, cinsiyet, bölüm, yaşanan yer bilgilerinin de yer aldığı veriler toplanmıştır.

2.3.2. Geçmişe Dönük Aile Öngörülemezliği Ölçeği

Ailelerde gözlemlenen işlev bozukluklarının ölçülmesi amacıyla Ross ve McDuff (2008) tarafından geliştirilen Aile Öngörülemezliği ölçeğinin Türk kültürüne uyarlaması Oktay ve Uluş (2019) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışmasında ölçeğin bütününe ait Cronbach alpha değeri 0.87, alt boyutlara ait değerler ise 0.71-0.85 aralığında bulunarak Türk örneklemlerde kullanılmaya elverişli olduğu tespit edilmiştir. Ölçek toplamda 28 maddeden (15'i ters puanlanan) oluşmakta olup, 6 faktörlü ve 5'li likert tipi öz değerlendirilmeye dayalı bir ölçektir. Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek öngörülemezliği işaret etmektedir. Bu çalışma kapsamında elde edilen verilerden, ölçeğe yönelik iç tutarlık Cronbach alpha güvenirlik katsayısı, ölçeğin geneli için 0.90, alt boyutlar için sırasıyla 0.75, 0.66, 0.86, 0.88, 0.82 ve 0.79 olarak bulunmuştur. Ölçeğin, genel olarak iç tutarlık katsayısının yüksek olduğu, ikinci alt boyutta madde sayısına bağlı olarak sınır değerde olmakla beraber alt boyutlarda kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Ölçeğin geçerlik çalışması için ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Analizde maddelerin sıralama ölçeğinde kabul edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda model veri uyumunun kabul edilebilir düzeyde ($\chi^2 = 1216.886$, $sd = 340$, $\chi^2/sd = 3.58$, CFI = .914 TLI = .905, RMSEA = .085) olduğuna karar verilmiştir (Hu ve Bentler, 1999). Ek-1'de ilgili yapıya ilişkin model verilmiş ve farklı alt boyutlar arasındaki hata kovaryansları arasındaki ilişkiler orijinal ölçeğin (Ross and McDuff, 2008) geliştirilme çalışmasında yapıldığı için bu çalışmada da uygulanmıştır.

2.3.3. Psikolojik Kırılganlık Ölçeği

Türk kültürüne uyarlaması Akın ve Eker (2011) tarafından yapılan Psikolojik Kırılganlık ölçeği Sinclair ve Wallston (1999) tarafından literatüre kazandırılmıştır. Tek faktör altında toplanan ölçeğin uyarlama çalışmasında Cronbach alfa değeri 0.75 olarak saptanmış olup ölçeğin Türk örnekleminde kullanmaya elverişli olduğu görülmüştür. Toplam 6 maddeden oluşan tek faktörlü ölçek 5'li likert tipi öz değerlendirmeye dayalı bir ölçektir. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar yüksek psikolojik kırılganlığı göstermektedir. Çalışma kapsamında ölçeğe yönelik Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.66 olarak elde edilmiş ve güvenilirliğinin sınır düzeyde olduğu kabul edilmiştir. Ölçeğin geçerlik çalışması için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Analizde maddelerin sıralama ölçeğinde olduğu kabul edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda model veri uyumunun iyi düzeyde ($\chi^2= 19.468$, $sd= 8$, $p< .05$, $\chi^2/sd= 2.43$, CFI= .976 TLI= .914, RMSEA= .064) olduğuna karar verilmiştir (Hu ve Bentler, 1999). Ek-2'de ilgili yapıya ilişkin model sunulmuştur.

2.3.4. Depresyon-Anksiyete-Stres Ölçeği Kısa Formu (DASS-21)

Lovibond ve Lovibond (1995) tarafından literatüre kazandırılan Depresyon-Anksiyete-Stres ölçeği uzun ve kısa olmak üzere iki formdan oluşmaktadır. Bu çalışmada kısa formu ifade eden DASS 21 ölçeğinin Türk kültürüne uyarlaması Yılmaz ve diğ., (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek 4'lü likert tipi öz değerlendirmeye uygun bir ölçektir. Toplam 21 maddeden oluşan ölçekte depresyon, anksiyete ve stres olmak üzere üç alt faktör bulunmaktadır. Uyarlama çalışmasına ait Cronbach alfa değeri depresyon alt ölçeği için 0.85, anksiyete alt ölçeği için 0.80 ve stres alt ölçeği için 0.77 olarak tespit edilmiş ve ölçeğin Türk örnekleminde kullanmaya elverişli olduğu görülmüştür. Bu çalışma kapsamında ölçeğe ait Cronbach alfa katsayısı; depresyon alt boyutu için 0.87; anksiyete alt boyutu için 0.83 ve stres alt boyutu için 0.81 olarak elde edilmiştir. Üç alt ölçeğin iç tutarlık güvenilirlik katsayıları .80 üzerinde (Field, 2018) olduğu için ölçeğin güvenliği iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Ölçeğin geçerlik çalışması için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Analizde maddelerin sıralama ölçeğinde olduğu kabul edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda üç faktörlü yapının model veri uyumunun iyi düzeyde ($\chi^2= 510.823$, $sd= 185$, $p< .05$, $\chi^2/sd= 2.76$, CFI= .95 TLI= .943, RMSEA= .07) olduğuna karar verilmiştir (Hu ve Bentler, 1999). Ek-3'te ilgili yapıya ilişkin model verilmiştir.

2.4. Verilerin analizi

Analizlerden önce hatalı ve eksik olduğu tespit edilen 40 kişi veri setinden çıkarılmıştır. İleri analizler 355 kişi üzerinden yürütülmüştür. İlk olarak kullanılan üç ölçek için (GDAÖ, PKÖ ve DAS) güvenilirlik ve geçerlik analizleri yapılmıştır. Ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik kanıtları sağlandıktan sonra her kullanılacak olan ölçeklerden faktör puanları elde edilmiştir. GDAÖ ölçeğine ikinci düzey DFA uygulandığı için ölçeğe yönelik genel bir faktör puanı, PKÖ tek faktörlü olduğu için tek bir faktör puanı, DAS ölçeği üç alt boyuttan oluştuğu ve toplam puan anlamlı olmadığı için her alt boyuta yönelik üç faktör puanları elde edilmiştir. Aracılık analizleri, elde edilen 5 faktör puanı ile gerçekleştirilmiştir. Baron ve Kenny (1986) tarafından önerilen aracılık analizleri, doğrusal regresyon modeline dayandığı için doğrusal regresyon varsayımları (normallik, doğrusallık, çoklu bağlantılılık, hataların ilişkisizliği ve normal dağılım göstermesi) test edilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan faktör puanlarının normal dağılıma uygunluğu, Shapiro-Wilk hipotez testi ve betimsel istatistikler ile incelenmiştir. Tablo 1'de ilgili değişkenlere yönelik değerler verilmiştir.

Tablo 1.

Faktör puanlarına yönelik betimsel istatistikler (n= 355)

Ölçek	Ort.	Medyan	Mod	SS	Çar.	Çar. SH	Bas.	Bas. Sh.	S-W	p
PKÖ	0.01	0.04	0.05	0.51	-0.10	0.12	-0.50	0.26	.992	.070
GDAÖ	0.00	0.03	0.07	0.40	-0.26	0.13	-0.60	0.26	.995	.318
DEP	0.01	-0.2	-0.06	0.66	0.14	0.13	0.03	0.26	.996	.558
ANKS	0.01	0.01	-0.46	0.55	0.15	0.13	0.13	0.26	.994	.213
STRES	0.01	-0.02	-0.11	0.63	0.14	0.13	0.30	0.26	.997	.688

Tablo 1 incelendiğinde; ortalama, medyan ve mod'un yakın değer aldıkları, çarpıklık ve basıklık katsayılarının $[-1,1]$ arasında yer aldığı, çarpıklık ve basıklık katsayılarının standart hatalarına oranı $[-2,2]$ arasında yer aldığı, Shapiro-Wilk hipotez testinin ($p > .05$) manidar olmadığı görülmektedir. Verilen tüm değerler birlikte ele alındığında, faktör puanları normal dağılım göstermektedir. Doğrusallık varsayımı için ele alınan beş faktör puanı arasındaki korelasyonların ($r = .248$ ile $r = .510$ arasında, $p < .05$) pozitif yönlü ve manidar olduğu görülmüştür. Bu değerler doğrusallık varsayımı için kanıt sunmakla birlikte çoklu bağlantılılık ($r < .80$) olmadığını göstermektedir. Hataların ilişkisizliği ve normal dağılımı için Durbin-Watson test istatistikleri ve histogram grafikleri incelenmiştir. Depresyon, anksiyete ve stres faktör puanlarının sırasıyla yordanan değişken, GDAÖ ve PKÖ değişkenlerinin yordayıcı olarak alındığı ön analizlerde Durbin-Watson değerlerinin sırasıyla 1.361, 1.115 ve 1.360 olduğu, elde edilen bu değerlerin 2'ye yakın ve hataların histogram grafiklerinin normal dağılım gösterdiği görülmüştür. Hem test istatistikleri hem de histogram incelemeleri hataların ilişkisizliğine yönelik kanıt sunmaktadır. İlgili varsayımlar sağlandıktan sonra aracılık analizleri yapılmıştır. Analizlerin gerçekleştirilmesinde SPSS 22, PROCESS makrosu (Hayes, 2022) ve MPLUS 8.3 analiz programları kullanılmıştır.

2.5. Araştırmanın etik izni

Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma ve Yayın Etik Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 29.03.2022

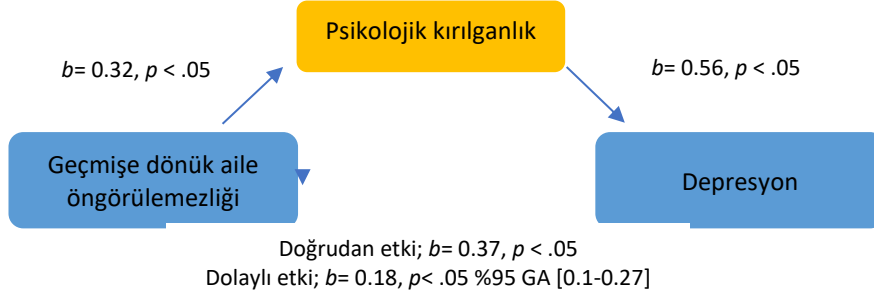
Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 254174

3. BULGULAR

Birinci araştırma sorusuna yönelik bulgular

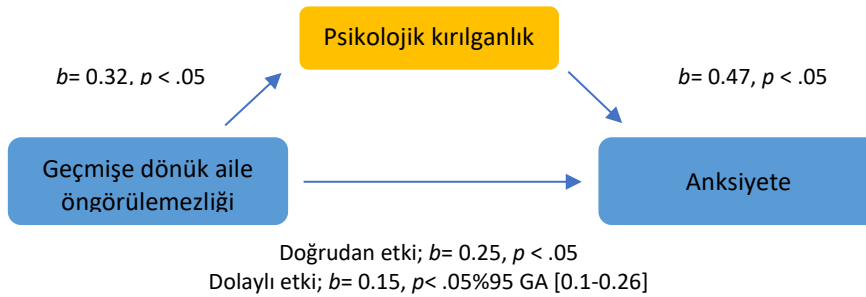
İlk araştırma sorusunda, geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanlarının psikolojik kırılganlık puanları aracılığı ile depresyon puanları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanlarının depresyon ölçek puanlarının manidar yordayıcısı olduğu ($b = 0.55$, $sh = 0.08$, $t = 6.63$, $p < .05$), benzer şekilde geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanlarının psikolojik kırılganlık ölçek puanlarının da manidar yordayıcısı olduğu ($b = 0.32$, $sh = 0.07$, $t = 4.82$, $p < .05$) görülmektedir.. Aynı zamanda psikolojik kırılganlık ölçek puanları, depresyon ölçek puanlarının pozitif ve manidar yordayıcısıdır ($b = 0.56$, $sh = 0.06$, $t = 9.34$, $p < .05$). Aracı değişken olarak alınan psikolojik kırılganlık ölçek puanları analize dahil edildiğinde, geçmişe dönük aile öngörülemezliği ile depresyon arasındaki ilişkinin halen manidar olduğu ($b = 0.18$, $sh = 0.04$, $t = 4.26$, $p < .05$) buna bağlı olarak da Sobel testi

sonuçlarına göre ($z= 4.26$, $se= 0.04$, $p< .05$) psikolojik kırılganlık ölçeğinin kısmi aracı olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan aracılık testine yönelik diyagram Şekil 1’de verilmiştir.

İkinci araştırma sorusuna yönelik bulgular

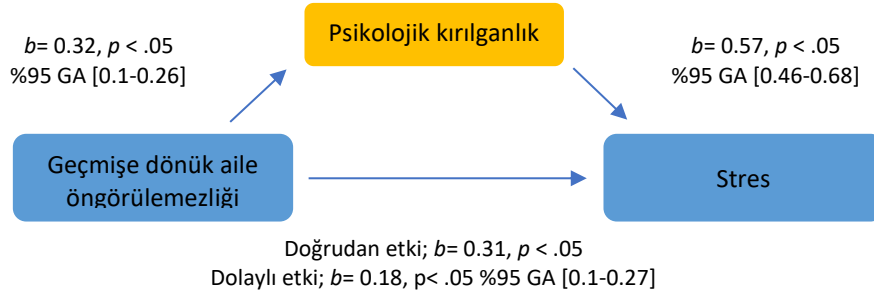
Bu araştırma sorusunda, geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanlarının psikolojik kırılganlık puanları aracılığı ile anksiyete puanları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanlarının anksiyete ölçek puanlarının manidar yordayıcısı olduğu ($b= 0.40$, $sh= 0.07$, $t= 5.70$, $p< .05$), benzer şekilde geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanlarının psikolojik kırılganlık ölçek puanlarının da manidar yordayıcısı olduğu ($b= 0.32$, $sh= 0.07$, $t= 4.82$, $p< .05$) görülmüştür. Aynı zamanda psikolojik kırılganlık ölçek puanları, anksiyete ölçek puanlarının pozitif ve manidar yordayıcısıdır ($b= 0.46$, $sh= 0.05$, $t= 9.11$, $p< .05$). Aracı değişken olarak alınan psikolojik kırılganlık ölçek puanları analize dahil edildiğinde, geçmişe dönük aile öngörülemezliği ile anksiyete arasındaki ilişkinin halen manidar olduğu ($b= 0.15$, $sh= 0.04$, $t= 3.86$, $p< .05$) buna bağlı olarak da Sobel testi sonuçlarına göre ($z= 4.24$, $se= 0.04$, $p< .05$) psikolojik kırılganlık ölçeğinin kısmi aracı olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan aracılık testine yönelik diyagram Şekil 2’de verilmiştir.

Üçüncü araştırma sorusuna yönelik bulgular

Bu araştırma sorusunda, geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanlarının psikolojik kırılganlık puanları aracılığı ile stres puanları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanlarının stres ölçek puanlarının manidar yordayıcısı olduğu ($b= 0.50$, $sh= 0.08$, $t= 6.20$, $p< .05$), benzer şekilde geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanları psikolojik kırılganlık ölçek puanlarının da manidar yordayıcısı olduğu ($b= 0.32$, $sh= 0.07$, $t= 4.82$, $p< .05$) görülmüştür. Aynı zamanda psikolojik kırılganlık ölçek puanları, stres ölçek puanlarının pozitif ve manidar yordayıcısıdır ($b= 0.47$, $sh= 0.06$, $t= 9.98$, $p< .05$). Aracı değişken olarak alınan psikolojik kırılganlık ölçek puanları analize dahil edildiğinde, geçmişe dönük aile öngörülemezliği ile stres arasındaki ilişkinin halen manidar olduğu ($b= 0.18$, $sh= 0.04$, $t= 3.86$, $p< .05$) buna bağlı olarak da Sobel testi sonuçlarına göre ($z= 4.32$, $se= 0.04$, $p< .05$) psikolojik kırılganlık

ölçeğinin kısmi aracı olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan aracılık testine yönelik diyagram Şekil 3'te verilmiştir.

Genel olarak, geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanları, aracı olan psikolojik kırılganlık ölçeği puanları ile bağımlı değişken olarak alınan depresyon, anksiyete ve stres puanlarıyla pozitif yönlü ve manidar ilişki göstermektedir. Ayrıca geçmişe dönük aile öngörülemezliği ölçek puanlarının, psikolojik kırılganlık ölçeği puanları aracılığı ile depresyon, anksiyete ve stres puanları üzerinde kısmi aracılık etkisi göstermiştir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Çalışmanın asıl amacını oluşturan geçmişe dönük aile öngörülemezliği yaşantıları ile depresyon, anksiyete ve stresle ilişkisinde psikolojik kırılganlığın aracı rolü incelendiğinde; analiz sonucunda öncelikle değişkenlerin tümünün birbirleri üzerinde anlamlı şekilde etkili olduğu bulgulanmıştır. Yapılan analizler sonucu geçmişe dönük aile öngörülemezliği ile depresyon, stres ve anksiyete puanları arasındaki anlamlı ilişkinin; analize psikolojik kırılganlık dahil edildiğinde anlamlılık derecesinin azaldığı bu doğrultuda psikolojik kırılganlığın geçmişe dönük aile öngörülemezliği ile stres, depresyon ve anksiyete arasında kısmi aracı rolünün olduğu sonucu bulgulanmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde geçmişe dönük aile öngörülemezliği ile depresyon, stres ve anksiyete arasındaki ilişkilerinin kısmen psikolojik kırılganlıkla açıklanabileceğini göstermektedir. Çalışmanın tüm değişkenlerini birlikte inceleyen bir başka çalışma olmamakla birlikte literatürde sonuçlara yönelik çalışmalar olduğu görülmüştür.

Alanyazında; içerisinde yetişilen aile ortamının ihtiyaçları karşılama, tutarlılık ve öngörülebilirlik açısından yetersiz olmasının çeşitli ruh sağlığı sorunları ve psikolojik belirtileri oluşturabilir konumda olduğuna dair araştırmalar mevcuttur (Ramos, Guerin, Gottfried, Bathurst ve Oliver, 2005; Cummins, Ireland, Resnick ve Blum, 1999; Craddock, 2001; Asbury, Wachs ve Plomin, 2005). Bu araştırmanın da çalışma grubunu oluşturan üniversite öğrencileri ve genç yetişkinlik grubuyla yapılan ilgili literatür incelendiğinde; Ross ve Wynne (2010) aile öngörülemezliğinin tüm alt boyutlarının deneyimlenmekte olan kaygı ve depresyonla ilişkili olduğunu bulgulamışlardır. Kolak, Van Wade ve Ross (2018) üniversite öğrencilerinin aile yakınlığı, aile öngörülemezlikleri ve psikolojik belirtileri üzerine yürüttükleri çalışmada aile öngörülemezliği puanları yüksek olan öğrencilerin yüksek depresyon ve kaygı puanları da almış olduklarını bulgulamışlardır. Aile öngörülemezliği alanında çalışmalar yürüten Ross, Hood ve Short (2016) 181 üniversite öğrencisiyle öngörülemezlik ile depresyon ve kaygıyı inceledikleri çalışmada; çocuklukta deneyimlenen aile öngörülemezliğinin kaygı ve depresyon semptomları göstermede öngörülemezlik inançlarına aracılık ettiğini bulgulamışlardır. İlgili alanyazın ile bu çalışma bulgularının paralel olduğu görülmektedir. Ross, Heming, B ve Lane (2022) aile öngörülemezliğini tutarlılık duyarlılığı, kaygı ve depresyonla inceledikleri güncel çalışmalarında; üniversite öğrencilerinin deneyimlemiş oldukları aile öngörülemezliğinin kaygıyla ilişkide aracılık üstlendiğini fakat depresyonla aracılık ilişkisinin bulunmadığını bulgulamışlardır. Çalışma verilerinin kaygı açısından ilgili araştırma ile paralel olduğu görülmüş olup, depresyon açısından gözlenen farklılığın kültürel farklılıkla ve çalışma gruplarının özgül farklılıklarından doğmuş olabileceği düşünülmektedir.

Alanyazında çeşitli psikolojik belirtilerin psikolojik kırılganlıkla ilişkili olduğu yapılan araştırmalarca desteklenmiştir. Radtke ve arkadaşları (2015), Manne, Duhamel ve Redd (2000) yaptıkları araştırmalarda erken çocukluk döneminde deneyimlenen stresin kırılganlığı artırdığını, McEwen ve Morrison (2013) yoğun stres ve kaygının yüksek psikolojik kırılganlıkla ilişkili olduğunu bulgulamışlardır. Travma sonrası stres bozuklukları alanındaki araştırmalarında Canter, Imboden ve Cluff (1966) psikolojik kırılganlık ile deneyimlenen stresin ilişkili olduğunu aktarmışlardır. Antypa ve arkadaşları (2017) depresyon ve psikolojik kırılganlığın ilişkili olduğunu bulguladıkları çalışmalarında her iki fenomenin iki uçlu olarak birbirlerinin yaratır ve etkiler konumunda bulunduğunu aktarmışlardır. Çalışma verilerinin literatürle paralel olduğu görülmektedir.

Geçmişe dönük aile öngörülemezliğinin psikolojik kırılganlıkla ele alındığı bir çalışma olmamakla birlikte öngörülemezliğin katmanlı yapısı gereği kavramın bileşenleri olan öğün, para, anne fiziksel-duygusal doyum, baba fiziksel-duygusal doyum, anne disiplin ve baba disiplin alt boyutlarıyla yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Öngörülemezlik kavramıyla aile içerisinde bu alanlarda çocuğa ve ihtiyaçlarına tutarlı, istikrarlı, ihmal veya istismara yer vermeyecek şekilde yanıtlar verilir vermediği ölçülmektedir. Bu doğrultuda psikolojik kırılganlıkla örtük, dolaylı bir bağlantıda ilişkili araştırmalar bulunmaktadır. McCrory ve Viding (2015) araştırmalarında; çocukluk dönemi travma deneyimlerinin bireylerde ihtiyaçların karşılanmasında dış dünyanın tehlikeli, tutarsız ve güvensiz olduğuna dair algı yaratmakta olduğu ve bu kapsamda psikolojik kırılganlık olgusunun travmatik deneyimlerle yakından ilişkili olduğunu aktarmaktadırlar. Tanılı ebeveynler, erken çocukluk dönemi ve kırılganlık alanında yaptıkları çalışmada Bifulco ve arkadaşları (2002), çocukluk dönemi ihmal ve istismar yaşantılarının, özellikle fiziksel doğrultuda istismarın psikolojik kırılganlıkla ilişkili olduğunu bulgulamışlardır. Öngörülemezliğe karşı verilen psikolojik yanıtlarda önemli bir faktör olabilecek mükemmeliyetçilik ve bilişsel esneklik ile psikolojik kırılganlığı ele alan çalışmalar mevcuttur. Sarıçalı (2020) doktora tezinde mizah kullanımı, bilişsel esneklik ve psikolojik kırılganlığı incelemiş, bilişsel esneklik ile psikolojik kırılganlığın negatif doğrultuda yakından ilişkili olduğunu bulgulamıştır. Yıldırım ve Sarıçam (2022) üniversite öğrencilerinin psikolojik kırılganlıklarının mükemmeliyetçilik örüntüleriyle ilişkili olduğunu ve kırılganlığın mükemmeliyetçiliği %43 oranında açıklamakta olduğunu bulgulamışlardır. Mükemmeliyetçi algının, yaşamın sabit ve bütünüyle tutarlı olduğuna dair bir bilişsel yapıya sebep olarak, deneyimlenen öngörülemez yaşantılarda kırılganlığı artırabileceği düşünülmektedir. Yine aynı çalışmada incelenen anne ve baba tutumlarından bu araştırmayla ilişkili olabilecek “dengesiz ve kararsız” ebeveyn tutumunun hem anne hem baba puanları psikolojik kırılganlıkla ilişkili bulgulanmıştır. Bu çerçevede, bu çalışmada aile öngörülemezliğinin psikolojik kırılganlıkla ilişkili olduğu sonucunun literatürce de desteklendiği, bulguların alanyazınla paralel olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada üniversite öğrencilerinde geçmişe dönük aile öngörülemezliği yaşantılarının depresyon, anksiyete ve stresle ilişkisinde psikolojik kırılganlığın aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Yetişkin yaşamda gözlenen psikolojik belirtilerde geçmişe dönük aile öngörülemezliği ve psikolojik kırılganlık yapılarının travmatik yaşantılara zemin olabileceği ve iyi oluşu etkileyebileceği önemli görülmektedir. Yapısal eşitlik modeliyle sınanan modelde geçmişe dönük aile öngörülemezliği ile anksiyete, depresyon ve stres arasındaki psikolojik kırılganlığın kısmi aracı rolde olduğu bulgulanmıştır. Elde edilen sonuçlar kapsamında bu çalışmanın literatürde travma bağlamında değerlendirilen faktörlere ek olarak aile öngörülemezliğinin de süreçte önemli bir etken olduğu görülmektedir. Psikolojik iyi oluşun tesisi için klinik olarak tanımlanan psikolojik belirtilerin tedavisini içeren müdahaleler yerine önleyici çalışmaların, sağlıklı olanın korunmasında ve dayanıklılığı artırmada planlanacak müdahaleleri için bu çalışma sonuçları katkı sağlamaktadır. Aile odaklı terapi ve danışmanlıklarda, birey odaklı çalışmalarda ise bağlanma ve ilişkilendirme perspektifiyle psikolojik belirtilerin görülmesini önleme, kırılganlığı güçlendirme, öngörülemezliğe toleransı artırma adına aile dinamiklerinin yeniden dahil edilmesi iyi oluşu

da tesis edebilir konumdadır. Psikolojik iyi oluşun tesisi için klinik olarak tanılanan psikolojik belirtilerin tedavisini içeren müdahaleler yerine önleyici çalışmaların yapılması, sağlıklı olanın korunmasında ve dayanıklılığı artırmada planlanacak müdahaleler içinde ise aile öngörülemezliği ve kırılganlık kavramlarının öncelenmesi önerilmektedir. Yapılan bu çalışmada; bireysel veya grup danışmanlık uygulamalarında sağaltımda farklı bir bakış açısı ortaya koyması, ruh sağlığını korumada ise önleyici çalışmalara alan açıcı bir konumda olması önerilmektedir. Aile öngörülemezliği kavramının yeni araştırmalarca farklı kavramlarla birlikte ele alınması önerilmektedir. Bir sistem olarak ailenin bu çalışmada yer alan öngörülemezlik olgusu dışında başka yönleri ve deneyimlerinin de önemli olduğu bilinmekte, çalışmanın bir kısıtlılığı olarak başka kavramlarla da çalışmalar yürütülmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu çalışmada ele alınmayan yaş gruplarıyla da çalışmanın yürütülmesinin alana faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça/Reference

- Akın, A. ve Eker, H. (2011). Turkish version of the psychological vulnerability scale: A study of validity and reliability. Paper presented at the 32th International Conference of the Stress and Anxiety Research Society (STAR), July, 18-20, Munster, Germany
- Asbury, K., Wachs, T. D. ve Plomin, R. (2005). Environmental moderators of genetic influence on verbal and nonverbal abilities in early childhood. *Intelligence*, 33, 643-661.
- Antypa, N., ve Van der Does, A. J. W. (2010). Serotonin transporter gene, childhood emotional abuse and cognitive vulnerability to depression. *Genes, Brain and Behavior*, 9(6), 615-620.
- Antypa, N., Verkuil, B., Molendijk, M., Schoevers, R., Penninx, B. W., ve Van Der Does, W. (2017). Associations between chronotypes and psychological vulnerability factors of depression. *Chronobiology international*, 34(8), 1125-1135.
- Ban, L., Gibson, J. E., West, J., Fiaschi, L., Sokal, R., Smeeth, L., ... ve Tata, L. J. (2014). Maternal depression, antidepressant prescriptions, and congenital anomaly risk in offspring: a population-based cohort study. *BJOG: An International Journal of Obstetrics & Gynaecology*, 121(12), 1471-1481.
- Bayram, N. (2016). Yapısal eşitlik modellemesine giriş: AMOS uygulamaları. Ezgi Kitabevi.
- Bohnert, A. M., Martin, N. C., ve Garber, J. (2007). Predicting adolescents' organized activity involvement: The role of maternal depression history, family relationship quality, and adolescent cognitions. *Journal of Research on Adolescence*, 17(1), 221-244.
- Birliği, A. P. (2013). Ruhsal bozuklukların tanıs ve sayımsal el kitabı. Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı (Çev.: E Körođlu) Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 129-31.
- Baltaş, A., & Baltaş, Z. (2016). Stres ve stresle başa çıkma yolları. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Bassani, L., Antypa, N., ve Serretti, A. (2013). Childhood maltreatment and neurobiological vulnerability to depression: A review. *Clinical Neuropsychiatry: Journal of Treatment Evaluation*, 10(6), 260-27
- Beck, A. T., Brown, G., Steer, R. A., Eidelson, J. I., & Riskind, J. H. (1987). Differentiating anxiety and depression: A test of the cognitive content-specificity hypothesis. *Journal of abnormal psychology*, 96(3), 179.
- Boyce, P., Parker, G., Barnett, B., Cooney, M., ve Smith, F., (1991). Personality as a vulnerability factor to depression. *The British Journal of Psychiatry*, 159(1), 106-114.
- Brown, S., Brady, G., Franklin, A., Bradley, L., Kerrigan, N., ve Sealey, C. (2016). Child sexual abuse and exploitation: understanding risk and vulnerability. Early Intervention Foundation
- Bowlby, J. (2012). Bağlanma. TV Soylu (çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık (Orijinal Baskı Tarihi 1969), 74.
- Bifulco, A., Moran, P. M., Ball, C., Jacobs, C., Baines, R., Bunn, A., ve Cavagin, J. (2002). Childhood adversity, parental vulnerability and disorder: examining inter-generational transmission of risk. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(8), 1075-1086.
- Cüceloğlu, D. (2012). İnsan ve davranışı, 23. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 201.

- Canter, A., Imboden, J. B., ve Cluff, L. E. (1966). The frequency of physical illness as a function of prior psychological vulnerability and contemporary stress. *Psychosomatic medicine*, 28(4), 344-350.
- Cummins, J. R. C., Ireland, M., Resnick, M. D., & Blum, R. W. (1999). Correlates of physical and emotional health among Native American adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 24(1), 38-44.
- Crocker, J., & Park, L. E. (2003). Seeking self-esteem: Construction, maintenance, and protection of self-worth. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity* (p. 291-313). The Guilford Press.
- Chisholm, J. S. (1996). The evolutionary ecology of attachment organization. *Human Nature* 7, 1-38.
- Constantine, L. L. (1986). *Family paradigms: The practice of theory in family therapy*. New York: Guilford Press.
- Carlton, B. S., Goebert, D. A., Miyamoto, R. H., Andrade, N. N., Hishinuma, E. S., Makini, G. ... Nishimura, S. T. (2006). Resilience, family adversity and wellbeing among Hawaiian and non-Hawaiian adolescents. *International Journal of Social Psychiatry*, 52, 291-308.
- Craddock, A. E. (2001). Family system and family functioning: Circumplex model and FACES IV. *Journal of Family Studies*, 7, 29-39
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. İstanbul: Eğiten Kitap
- Conner, K. R., Duberstein, P. R., Conwell, Y., Seidlitz, L., ve Caine, E. D. (2001). Psychological vulnerability to completed suicide: a review of empirical studies. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 31(4), 367-385.
- Ekşi, H., Özkapu-Erök, D., & Ümmet, D. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Kırılganlıkla Öznel Zindelik Arasındaki İlişkide Genel Psikolojik Sağlığın Aracı Rolü. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(5), 183-190.
- Enns, M. W., Cox, B. J., ve Clara, I. P. (2005). Perfectionism and neuroticism: A longitudinal study of specific vulnerability and diathesis-stress models. *Cognitive Therapy and Research*, 29(4), 463-478.
- Fiske, S. T. ve Taylor, S. E. (1991). *Social cognition*. New York NY: McGraw-Hill.
- Folkman, S., ve Lazarus, R. S. (1984). *Stress, appraisal, and coping* (pp. 150-153). New York: Springer Publishing Company.
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS: Introducing Statistical Method* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Geçtan, E. (2012). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Glynn, L. M., Stern, H. S., Howland, M. A., Risbrough, V. B., Baker, D. G., Nievergelt, C. M., Baram, T. Z. ve Davis, E. P. (2019). Measuring Novel Antecedents of Mental Illness: The Questionnaire of Unpredictability in Childhood. *Neuropsychopharmacology*, 44(5): 876-882.
- Hill, E. M., Ross, L. T. ve Low, B. S. (1997). The role of future unpredictability in human risk-taking. *Human Nature*, 8, 287-325.
- Hong, R. Y., ve Cheung, M. W. L. (2015). The structure of cognitive vulnerabilities to depression and anxiety: Evidence for a common core etiologic process based on a metaanalytic review. *Clinical Psychological Science*, 3(6), 892-912.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1-55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>

- Ingram, R. E., & Price, J. M. (Eds.). (2010). *Vulnerability to psychopathology: Risk across the lifespan*. Guilford Press.
- Ingram, R. E., ve Luxton, D. D. (2005). Vulnerability-stress models. *Development of psychopathology: A vulnerability-stress perspective*, 46.
- Katkovsky, W., Crandall, V. C. ve Good, S. (1967). Parental antecedents of children's beliefs in internal-external control of reinforcements in intellectual achievement situations. *Child Development*, 38, 765-776.
- Kolak, A. M., Van Wade, C. L., & Ross, L. T. (2018). Family unpredictability and psychological distress in early adulthood: The role of family closeness and coping mechanisms. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 3842-3852. doi: 10.1007/s10826-018-1211-4
- Kalkan, M. (2021). Aile öngörülemezliği, ebeveyn tutumları ve duygu düzenleme güçlüğü'nün geç ergenlik dönemindeki kişilik bozukluklarını yordayıcı etkilerinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Kashdan, T. B., Barrios, V., Forsyth, J. P., ve Steger, M. F. (2006). Experiential avoidance as a generalized psychological vulnerability: Comparisons with coping and emotion regulation strategies. *Behaviour research and therapy*, 44(9), 1301-1320.
- Lee, G. A., ve Scanlon, A. (2007). The use of the term 'vulnerability' in acute care: why does it differ and what does it mean?. *Australian Journal of Advanced Nursing*, The, 24(3), 54.
- Lovibond, P. F., ve Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour research and therapy*, 33(3), 335-343.
- Mechanic, D., ve Tanner, J. (2007). Vulnerable people, groups, and populations: societal view. *Health Affairs*, 26(5), 1220-1230.
- Manne, S., Duhamel, K., ve Redd, W. H. (2000). Association of psychological vulnerability factors to post-traumatic stress symptomatology in mothers of pediatric cancer survivors. *Psycho-Oncology: Journal of the Psychological, Social and Behavioral Dimensions of Cancer*, 9(5), 372-384.
- Main, M., Kaplan, N. ve Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50, 66-104.
- McCrory, E. J., Gerin, M. I., ve Viding, E. (2017). Annual research review: childhood maltreatment, latent vulnerability and the shift to preventative psychiatry—the contribution of functional brain imaging. *Journal of child psychology and psychiatry*, 58(4), 338-357
- McCrory, E. J., ve Viding, E. (2015). The theory of latent vulnerability: Reconceptualizing the link between childhood maltreatment and psychiatric disorder. *Development and psychopathology*, 27(2), 493-505
- McEwen, B. S., & Morrison, J. H. (2013). The brain on stress: vulnerability and plasticity of the prefrontal cortex over the life course. *Neuron*, 79(1), 16-29
- Oktay, F. ve Uluç, S. (2019). The Turkish Adaptation Study Of Retrospective Family Unpredictability Scale. *Social Sciences Studies Journal*, 5(31): 1153-1161.
- Özerkan, K. N. (2003) Üniversiteli Basketbolcularda Yarışma Öncesi Kaygı Düzeyi İle Performans Arasındaki İlişki. *İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 11(3): 4-6

- Petrill, S. A., Pike, A., Price, T. ve Plomin, R. (2004). Chaos in the home and socioeconomic status are associated with cognitive development in early childhood: Environmental mediators identified in a genetic design. *Intelligence*, 32, 445-460.
- Patterson, G. R., Reid, J. B. ve Dishion, T. J. (1992). *Antisocial boys*. Eugene, OR: Castalia.
- Ramos, M. C., Guerin, D. W., Gottfried, A. W., Bathurst, K., & Oliver, P. H. (2005). Family conflict and children's behavior problems: the moderating role of child temperament. *Structural equation modeling*, 12(2), 278-298.
- Radtke, K. M., Schauer, M., Gunter, H. M., Ruf-Leuschner, M., Sill, J., Meyer, A., ve Elbert, T. (2015). Epigenetic modifications of the glucocorticoid receptor gene are associated with the vulnerability to psychopathology in childhood maltreatment. *Translational psychiatry*, 5(5), e571-e571.
- Ross, L. T. ve Hill, E. M. (2000). The Family Unpredictability Scale: Reliability and Validity. *Journal of Marriage and the Family*, 62(2): 549-562.
- Ross, L. T., & McDuff, J. A. (2008). The retrospective family unpredictability scale: Reliability and validity. *Journal of Child and Family Studies*, 17, 13-27.
- Ross, L. T., Hood, C. O. ve Short, S. D. (2016). Unpredictability and Symptoms of Depression and Anxiety. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 35(5): 371- 385.
- Ross, L. T. ve Wynne, S. (2010). Parental depression and divorce and adult children's well being: The role of family unpredictability. *Journal of Child and Family Studies*, 19, 757-761.
- Ross, L. T., Heming, B., & Lane, A. (2022). Family Unpredictability and Sense of Coherence: Relationships With Anxiety and Depression in Two Samples. *Psychological Reports*, 00332941221080409.
- Sherman, D. K., Bunyan, D. P., Creswell, J. D., ve Jaremka, L. M. (2009). Psychological vulnerability and stress: The effects of self-affirmation on sympathetic nervous system responses to naturalistic stressors. *Health Psychology*, 28(5), 554
- Schumacker, R. E., ve Lomax, R. G. (2004). *A beginner's guide to structural equation modeling*. psychology press
- Shelton, C. I. (2004). Diagnosis and management of anxiety disorders. *Journal of the American Osteopathic Association*, 104(3).
- Selye, H. (1970). The evolution of the stress concept: Stress and cardiovascular disease. *The American journal of cardiology*, 26(3), 289-299.
- Sinclair, V.G., ve Wallston, K.A. (1999). The development and validation of the Psychological Vulnerability Scale. *Cognitive Therapy and Research*, 23(2), 119-129.
- Scalf-McIver, L. ve Thompson, J. K. (1989). Family correlates of bulimic characteristics in college females. *Journal of Clinical Psychology*, 45, 467-472
- Sarıçalı, M. (2020). Üniversite öğrencilerinde Olumlu Mizah kullanımı ve özgünlük ilişkisinde bilişsel esnekliğin ve Psikolojik kırılganlığın aracılığı: Karma Desen araştırma. (Yayınlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Türkçapar, H. M. (2018). *Bilişsel Davranışçı Terapi*. 11. Baskı. İstanbul: Epsilon Yayınevi
- Thoits, P. A. (1982). Life stress, social support, and psychological vulnerability: Epidemiological considerations. *Journal of Community Psychology*, 10(4), 341-362.
- Yılmaz, Ö., Boz, H., ve Arslan, A. (2017). Depresyon Anksiyete Stres Ölçeğinin (Dass 21) Türkçe Kısa Formunun Geçerlilik-Güvenilirlik Çalışması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (FESA)*, 2(2), 78-91.

- Yıldız, S. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Yaşantılarının Psikolojik Kırılganlıkla İlişkisinde Depresyon, Anksiyete ve Stresin Aracı Rolü. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, F. (2016). Aile Öngörülemezliği ve Ebeveynleşmenin Üniversite Öğrencilerinin depresyon düzeyi, Öfke Tarzı ve Obsesif İnanışları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yıldırım, B., ve Sarıçam, H., (2022). Beliren Yetişkinlerin Mükemmeliyetçilik ve Psikolojik Kırılganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Erciyes Akademi, 36(1), 228-252.
- Yeşilkanat, G (2018). Aleksitimi, Duygusal Denge Ve Depresyonun Kırılganlığa Etkisinin İncelenmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Widows, M. R., Jacobsen, P. B., ve Fields, K. K. (2000). Relation of psychological vulnerability factors to posttraumatic stress disorder symptomatology in bone marrow transplant recipients. Psychosomatic Medicine, 62(6), 873-882.
- World Health Organization. (2006). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence.

EXTENDED ABSTRACT**1. Introduction**

The purpose of this research is to examine the relationships between psychological vulnerability, depression, anxiety, and stress variables with family unpredictability. Ross and Hill (2000) define family unpredictability as the inconsistency observed within the family system, the irregularity of caregivers in caregiving and taking responsibility. Unpredictability within the family system affects mental health by creating beliefs and perceptions of unpredictability in the environment and can lead to the development of psychological symptoms in individuals (Fiske & Taylor, 1991; Carlton et al., 2006). Depression is characterized by diminished interest, feelings of guilt and intense regret, thoughts of chronic death, depressed mood, and significant fatigue (Bohnert et al., 2007; American Psychiatric Association, 2013). Anxiety refers to the set of reactions individuals exhibit to protect their integrity against experiences perceived as threatening or containing threats (Özerkan, 2003). Stress encompasses all responses that organisms give to maintain balance in the face of changes in their internal or external environment (Selye, 1970). Psychological vulnerability entails the tendency of individuals to exhibit psychological symptoms in response to experiences occurring during life (Ingram & Price, 2010). It includes a focus on inadequacy closely related to early childhood experiences, dysfunctional learning, and an incongruent perception of external reality (Lazarus & Folkman, 1984; Ingram & Luxton, 2005). Attachment patterns and family dynamics as the first social environment are seen to predispose individuals to vulnerability in a psychological context (Enns et al., 2005). Psychological vulnerability is a significant construct in experiencing various and complex psychological symptoms such as childhood trauma, post-traumatic stress disorder, depression, stress, and anxiety (Ingram & Price, 2010; Yıldız, 2020; Ekşi et al., 2017).

2. Method

This research employs a correlational design, a research type used to determine the relationship, degree, and direction between two or more variables (Creswell, 2017). Data from 355 participants, consisting of 247 (69.58%) females and 108 (30.42%) males aged between 18 and 35, were analyzed after excluding responses from 40 individuals who did not complete the forms appropriately. Data were collected using a personal information form, Family Unpredictability Scale, Psychological Vulnerability Scale, and Depression-Anxiety-Stress Scale (DASS-21). Confirmatory factor analysis (CFA) was conducted for the validation of the scales, and the analysis revealed a good fit for the three-factor structure. SPSS 22, PROCESS macro (Hayes, 2022), and MPLUS 8.3 analysis programs were utilized for the analysis.

3. Findings, Discussion, and Results

When psychological vulnerability scale scores were included as mediator variables, the relationship between past family unpredictability and depression remained significant ($b=0.18$, $sh=0.04$, $t=4.26$, $p<.05$). Consequently, according to Sobel test results ($z=4.26$, $se=0.04$, $p<.05$), it was concluded that the psychological vulnerability scale acted as a partial mediator. Similarly, the relationship between past family unpredictability and anxiety remained significant ($b=0.15$, $sh=0.04$, $t=3.86$, $p<.05$), and according to Sobel test results ($z=4.24$, $se=0.04$, $p<.05$), it was concluded that the psychological vulnerability scale acted as a partial mediator. Furthermore, the relationship between past family unpredictability and stress remained

significant ($b= 0.18$, $sh= 0.04$, $t= 3.86$, $p< .05$), and according to Sobel test results ($z= 4.32$, $se= 0.04$, $p< .05$), it was concluded that the psychological vulnerability scale acted as a partial mediator.

Upon examining the mediating role of psychological vulnerability, it was found that all variables significantly influenced each other. The analyses revealed that the significant relationship between past family unpredictability and depression, stress, and anxiety scores decreased when psychological vulnerability was included in the analysis, indicating that psychological vulnerability partially mediated the relationship between past family unpredictability and stress, depression, and anxiety. Kolak, Van Wade, and Ross (2018) found that students with higher scores of family unpredictability also reported higher levels of depression and anxiety. Ross, Hood, and Short (2016) examined 181 university students and found that childhood experiences of family unpredictability mediated the relationship between unpredictability beliefs and anxiety and depression symptoms. These findings are consistent with relevant literature. Ross, Heming, B, and Lane (2022) reported that the experience of family unpredictability among university students mediated the relationship with anxiety but not with depression. While the findings align with related research in terms of anxiety, the observed difference in depression may stem from cultural differences and specific characteristics of the study groups. McEwen and Morrison (2013) demonstrated that intense stress and anxiety are associated with high psychological vulnerability. Canter, Imboden, and Cluff (1966) reported an association between psychological vulnerability and stress. Antypa et al. (2017) found an association between depression and psychological vulnerability, stating that both phenomena reciprocally create and affect each other. These findings are parallel to the study data. There are related studies examining the implicit, indirect connection between family unpredictability and psychological vulnerability. McCrory and Viding (2015) suggested that childhood trauma experiences create a perception of the external world as dangerous, inconsistent, and unsafe, closely related to the phenomenon of psychological vulnerability. Yıldırım and Sarıçam (2022) found that university students' psychological vulnerabilities were associated with perfectionism patterns, explaining 43% of vulnerability.

In conclusion, it is evident that past family unpredictability and psychological vulnerability structures may serve as grounds for traumatic experiences and influence well-being in adult life. The results of this study indicate that, in addition to factors evaluated in the context of trauma in the literature, family unpredictability also plays a significant role in the process. Rather than interventions solely focused on treating clinically diagnosed psychological symptoms, preventive efforts aiming to preserve mental health and enhance resilience can benefit from the findings of this study. Therefore, it is recommended that this study's results be considered in individual or group counseling practices, offering a different perspective on healing and preventive measures for mental health preservation. It is also suggested that future research

should explore family unpredictability in conjunction with other concepts, recognizing the importance of other aspects and experiences of the family system.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma ve Yayın Etik Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 29 Mart 2022

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 254174

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Bu çalışmada 1. yazarın araştırmaya katkı oranı %50, 2. yazarın araştırmaya katkı oranı %50'dır. Araştırmacıların araştırmanın hangi aşamalarına katkıda bulunduğu aşağıda belirtilmiştir.

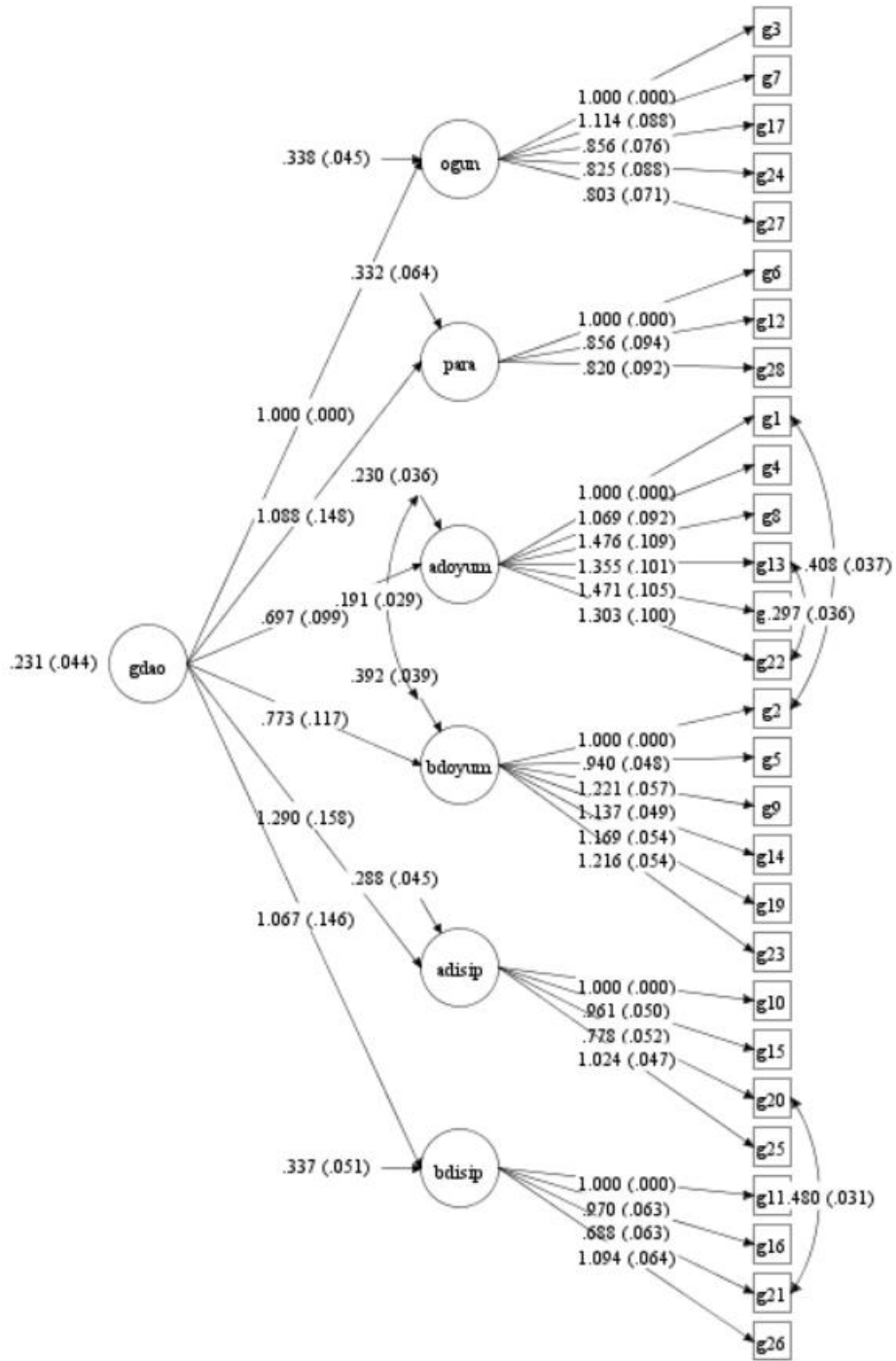
Yazar 1: Yöntemin belirlenmesi, danışmanlık, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları.

Yazar 2: Araştırmanın tasarlanması, veri analizi, raporlaştırma.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı bulunmamaktadır. Çalışma üzerinde herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Ek- 1

Ek-2

